

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНІХ ВІКІВ
ОДЕСЬКИЙ АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ НАН УКРАЇНИ
ГРЕЦЬКИЙ ФОНД КУЛЬТУРИ (ОДЕСА)

СТАРОДАВНЄ ПРИЧОРНОМОР'Я

Випуск XII

ОДЕСА
ОНУ
2018

УДК 94(100)“-04/17”(08)

C773

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 1 від 24 січня 2018 р.

Рецензенти:

- І. В. Бруйко** – д.і.н., директор Одеського археологічного музею НАНУ;
О. А. Довгополова – д.філос.н., професор кафедри філософії та методології пізнання
ОНУ імені І. І. Мечникова.

Редакційна колегія:

- І. В. Немченко** – к.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова, головний редактор;
О. Б. Дьомін – д.і.н., зав. кафедри нової та новітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. М. Дзиговський – д.і.н., професор кафедри археології та етнології України
ОНУ імені І. І. Мечникова;
Т. О. Ізбаш-Гоцкан – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова;
В. Г. Кушнір – д.і.н., декан факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. М. Лугувий – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова, зам. головного редактора;
С. А. Булатович – к.і.н., доцент;
С. Б. Охотніков – к.і.н., зам. директора Одеського археологічного музею НАНУ;
М. Д. Руссев – доктор хабілітат історії, професор Вищої антропологічної школи
(Кишинів, Молдова);
О. В. Смигтина – д.і.н., зав. кафедри археології та етнології України
ОНУ імені І. І. Мечникова;
С. Б. Сорочан – д.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Стародавнє Причорномор'я. Випуск XII / Голов. ред. І. В. Немченко. –
C773 Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. –
632 с.

ISBN 978-617-689-251-9

*Збірка «Стародавнє Причорномор'я» складена на основі матеріалів
XII читань пам'яті професора П. Й. Каршиковського, міжнародної
конференції, яка відбулась в ОНУ імені І. І. Мечникова 12-13 березня 2018 р.
Випуск містить статті з проблем нумізматики, історії та археології
Північного Причорномор'я, античної та середньовічної історії,
візантинознавства, історії Європи раннього модерного часу, історіографії
тощо. I–X випуски збірки виходили під назвою «Древнее Причерноморье».*

УДК 94(100)“-04/17”(08)

ISBN 978-617-689-251-9

© Колектив авторів, 2018
© Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова, 2018

- ²⁴ Zajcev J. Importe und einheimische Helme in Schwarzmeerraum vom 5. bis I Jahrhundert v. Chr. // Der Schwarzmeerraum vom Aneolithikum bis in die Fruheisenzeit (5000-500 v. Chr.) // Prahistorische Archäologie in Südosteuropa. 2009. Band 25. S. 221.
- ²⁵ Іллінська В. А. Зображення ремісників на античних виробах з Північного Причорномор'я // Археологія. 1976. № 20. С. 31-36.
- ²⁶ Шилов В. П. Бронзовая патера из Астраханской области // СА. 1974. № 1. С. 226-231.
- ²⁷ Манцевич А. П. Гребень и фиала из кургана Солоха // СА. 1950. XIII. С. 217-238.
- ²⁸ Cernenko Evgenij V. Die Schutzwaffen... S. 94, 95; табл. 29, 30.
- ²⁹ Pflug H. Chakidische Helme // Antike Helme. Mainz. 1988. S.138
- ³⁰ Рабинович Б. З. Указ. соч. С. 133.
- ³¹ Монахов С. Ю. Греческие амфоры в Причерноморье. Саратов. 1999. С. 240-243; Бидзиля В. И., Полин С. В. // Скифский царский курган Гайманова Могила. Киев. 2012. С. 515.

Ю. В. Подрез (Суми)

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДУ П. ОРЛИКА ЩОДО ФРАНЦІЇ ТА ОСМАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В 1710 РОЦІ

У зв'язку з активізацією процесів сучасного входження Української держави до різних міжнародних європейських та азіатських союзів, історики, політологи все частіше занурюються у минуле, щоб дослідити зв'язки України як суб'єкта міжнародного права із країнами Центральної, Східної, Південно-Східної Європи, а також Малої Азії.

На початок XVIII ст. на події, які розгорталися в контексті Північної війни, впливало довголітнє протистояння монархічних дворів Франції та Австрії. Саме від перебігу запеклої геополітичної суперечки династій Габзбургів і Бурбонів залежали міжнародні позиції Османської імперії, Московської держави, Швеції та уряду П. Орлика. Розуміючи це, шведська та козацька дипломатія як останній шанс реабілітуватися після поразки 1709 р. намагаються використати французьку та турецьку карту для реабілітації своїх сил, можливостей та авторитету на міжнародній арені.

Дипломатична діяльність уряду П. Орлика залишається недостатньо дослідженою. Окремим аспектам даної проблеми приділяли увагу в своїх працях І. Борщак, В. Різниченко, Б. Крупницький,

Т. Мацьків, О. Субтельний, О. Оглоблин та ін. Однак більшість з них аналізували діяльність тільки гетьмана-емігранта Пилипа Орлика.

Мета статті – дослідити дипломатичні відносини уряду П. Орлика з Французькою державою та Османською імперією після Полтавської битви та з'ясувати їх стратегічне значення в ході Північної війни.

Отримавши гетьманську булаву, П. Орлик відразу ж узявся за продовження справи свого попередника І. Мазепи. Для допомоги українському війську гетьман вирішив увійти в дипломатичні зносини з Туреччиною, яка ще на початку 1710 р., шукаючи порозуміння, підписала з Московщиною мирний трактат. Також і Карл XII, який став протектором України, вирішив звернутися по допомогу до Туреччини.

Планам шведського короля щодо захоплення Москви не судилося здійснитися. Армія Левенгаупта та Крассау зазнала поразки, отже ставало очевидним, що перебування Карла XII і П. Орлика в Бендерах може затягнутися. Український та шведський керманічі чудово розуміли, що покращити своє становище тепер можливо тільки вигравши дипломатичну війну. Протягом наступних років П. Орлик докладав максимум зусиль, аби схилити на свою сторону європейські держави, особливо Францію, в якій він вбачав сильного союзника.

Після поразки під Полтавою та переїзду до Бендер з Карлом XII було близько 1000 шведських вояків і рештки армії гетьмана Івана Мазепи та кошового отамана Гордієнка, які нараховували близько 2000 осіб¹.

Бачачи, що ситуація стає дедалі складнішою, Карл XII за допомогою шведських дипломатів, які перебували в Оттоманській імперії, намагався схилити султана Ахмеда III до воєнних дій проти царя Петра I та до укладення шведсько-турецько-українського союзу. Але успіх дипломатів спочатку зводився тільки до того, що великий візир Алі Чорлілі-паша обіцяв від імені турецького султана надати супровід з 5000 вояків, щоб Карл XII зі своїми союзниками міг повернутися до Швеції через Польщу².

Відповідно до стратегічного плану, Карл XII сподівався, що турецький напад на Україну відволіче російські війська і примусить їх залишити Польщу, що значно послабило б її оборону, а король Август II – союзник Петра I – залишиться без підтримки. Потім союзні війська мали б вигнати Августа II з Польщі, відновити на польському престолі Станіслава Лещинського і приєднати Польщу до антиросійської коаліції. Згодом передбачалася військова кампанія проти Росії. Серед європейських держав Англія, Нідерланди і

Німеччина у кращому разі повинні були лишатися нейтральними. Антиросійська коаліція розраховувала на підтримку Франції.

У зв'язку з такими подіями, Константинополь став центром активних дипломатичних інтриг. З одного боку, шведські, французькі й українські дипломати намагалися залучити Туреччину до антиросійського альянсу, з другого – поляки й росіяни прагнули випередити їхні дії.

Шведські інтереси представляв польський дворянин, генерал-майор Станіслав Понятовський. Французькі дипломати також активно діяли в Оттоманській столиці, їхньою метою було схилити султана до нападу на Австрію і Польщу, щоб зменшити тиск на Францію. Саме тепер досить цікаво почали складатися стосунки між українським та французьким урядом.

На початку березня 1710 р. французьким королем було призначено нового посла в Константинополі – Дезайера, який прийшов на зміну Деферріолу. По дорозі до Константинополя Дезайер приймає рішення відвідати Бендери, де виявляє бажання особисто познайомитися з Карлом XII³.

6 березня 1710 р., під час аудієнції, французький посол заявив, що король Франції готовий виступити посередником у переговорах між Швецією і Московщиною щодо встановлення миру. Але Карл XII відмовився, посилаючись на попередні домовленості: «я маю зобов'язання перед моїми союзниками: королем Станіславом Лещинським і козацькою нацією...»⁴. Цікавим для нас є той факт, що саме шведський король закликає французького посла познайомитися з П. Орликом, «що має великий вплив на хана і на справи Порти...»⁵.

11 березня 1710 р. Дезайер зустрічається з П. Орликом. В ході цієї зустрічі гетьману вдалося запевнити посла, що війна Порти з Москвою буде вигідною і для Франції. Саме в цей час до рук Карла XII потрапив перехоплений лист, який стосувався безпосередньо українського населення, зокрема в ньому йшлося про переселення або знищення козацтва та заселення території південних степів німцями: «маючи забезпечений тил, цар зможе завоювати Крим та піти навіть далі...»⁶.

Саме ця обставина зіграла на користь українській делегації. Адже, дізнавшись про перехоплений лист і про те, що він вже в руках французького посла, український гетьман разом із Гордієнком намагалися переконати Дезайера в тому, що плани цісаря по відношенню до України не є випадковим явищем. Орлик зауважує, що Йосиф ще з XVII ст. цікавиться могутністю Москви і через це активно підбурює московського царя Петра I знищити і Україну, і Крим. Якщо

інші країни не втручатимуться, то, як говорив П. Орлик, Москва зміцнить своє становище на Чорному морі і в Криму. І таким чином складе велику загрозу європейським державам. «В інтересах Франції підтримати козацьку націю і заступити наші інтереси перед Оттоманською Портою»⁷. І саме з цього часу, на думку А. Дюма, починається тісна співпраця українського гетьмана з французьким двором⁸.

Оскільки після цієї зустрічі Дезайер отримує нові інструкції від міністра закордонних справ Торсі, в яких закликалося вести спільні дії з шведським королем та підтримати війовничі наміри Туреччини щодо Московщини, то можемо зробити висновки, що представники української політичної еміграції відігравали далеко не останню роль у великій Європейській стратегічній грі, а наведені П. Орликом аргументи та докази остаточно переконали Францію вступитися за українські інтереси.

Не менш важливими були стосунки П. Орлика з кримським ханом. Тут його дипломатична акція мала безперечний успіх: він не тільки добився довіри в хана Девліт-Герєя, але й схилив його до думки, що війна з Петром I є необхідною як для України, так і для Туреччини та Криму. Л. Мельник припускає, що П. Орлик міг познайомитися з ханом тоді, коли той перебував у Бендерах у квітні-травні 1710 р. Листування між ними почалося восени того ж року. На початку грудня до Криму виїхала надзвичайна українська делегація, в складі якої були прилуцький полковник Горленко, генеральний суддя Довгополий і генеральний писар Іван Максимович.

Місія, що мала на меті українсько-татарський союз, пройшла успішно. Вже 23 січня 1711 р. було підписано угоду про союз між козаками і ханом на ґрунті повної незалежності України, причому без згоди гетьмана і Війська Запорізького хан не повинен був укладати мир з росіянами. Під час майбутньої війни татари гарантували спокій і безпеку населенню України. Окремий пункт торкався Слобідської України, яку бралось під охорону, та донських козаків, які мали залежати від українського гетьмана і користуватися тими ж привілеями, що й козаки українські.

У першій статті попереднього проекту договору (поданому козацькими дипломатами 19 січня) йшлося про те, що, незважаючи на укладений військово-політичний союз між Україною й Кримом, «малоросійський народ і Військо Запорозьке повинні мати постійне заступництво Його Величності Короля Швеції»⁹.

Так, уперше гетьманським урядом у переговорах з іншою державою декларувалося визнання протекції Карла XII Густава.

Одночасно в одній із пропонованих статей П. Орлик намагався забезпечити себе від протегування кримського хана й трактував зв'язок з татарами як рівноправний: «хан і вся Кримська держава під жодним приводом братерства, дружби та військового союзу не можуть ані тепер, ані будь-коли в майбутньому висувати якісь претензії щодо підкорення України»¹⁰. Хоча в остаточному тексті договору, який був затверджений Девлет-Гіреєм, не згадувалося про заступництво над Україною шведського монарха, проте визнавалося, що «хай вона [Україна] буде вільним народом»¹¹. Українсько-татарська угода 1711 р. мала чітко виражений антиросійський характер і передувала спільному походу П. Орлика, Девлет-Гірея та Й. Потоцького на Правобережну Україну наприкінці січня. Тоді ж у січні призначив Орлик постійного свого резидента при татарськiм дворі; ім'я його, правда, залишилося нам невідомим¹².

Але Орлик на цьому не зупинявся. Він намагався розвивати свою дипломатію в усіх напрямках як щодо створення антимосковської коаліції, так і з метою забезпечення собі вірних союзників. Отже важлива його дипломатична діяльність на Сході. Представником там був генеральний осавул Григорій Герцик. Його за згодою татарського хана та шведського короля відправлено було до донців, тобто до прихильників Булавіна, які сховалися від московської помсти на території Кубанської орди, але мали зв'язки з Військом Донським. З ними Герцик зав'язав тісні стосунки, прагнучи долучити їх до шведсько-українсько-татарського союзу. Донські козаки відгукнулися, і на початку липня 1710 р. прибули їх посланці на аудієнцію до шведського короля.

Та цим місія Герцика не обмежилася. Він побував і в кубанського султана (сина кримського хана); йому вдалося зав'язати зносини з казанськими татарами і башкирами. Внаслідок його діяльності була також отримана цінна інформація про перебування значної кількості полонених шведів, непокірних донців і колишніх бунтівників-стрільців в Азові, що вплинуло на стратегічні плани шведського короля.

В Царгороді навесні 1710 р. не було помітно особливо активної діяльності. П. Орлик мав офіційне запрошення від турецького уряду через бендерського сераскира, але не поїхав до столиці, тому що його затримав шведський король. Є відомості, що Запорозьке Військо збиралося вислати делегацію до Царгороду, але чи було її вислано, залишається нез'ясованим. Дипломатичну службу тут в основному здійснювали, як уже зазначалося вище, поляк Станіслав Понятовський,

який постійно перебував у Царгороді, та француз Дезайер, а також київський воевода Йосиф Потоцький і граф Тарло¹³.

А. Єнсен стверджує, що з поляками, прихильниками Станіслава Лещинського, не було згоди. Псували стосунки різні питання, серед яких особливе значення мала справа державної належності Правобережної України¹⁴. Як засвідчують документи, виникали непорозуміння і між Карлом XII та представниками Молдавії, король навіть скаржився на них уряду Туреччини¹⁵. Поряд з цим російський посол скаржився, що козаки, які перебували з королем Швеції, захопили декілька москвичів на кордоні Польщі, а це проти міжнародного права.

За два дні до оголошення війни Туреччині Андразель, секретар Дезайера, виїхав у Бендери, щоб на місці слідкувати за подіями. В листі зі звісткою про вирішення війни Дезайер «покладав великі надії на хана і на козаків Орлика»¹⁶.

Отже, не зважаючи на складні обставини, в яких опинилися шведський та козацький керманічі після поразки під Полтавою, їм вдалося згуртуватися і в короткі терміни неймовірними дипломатичними зусиллями схилити на свій бік Францію та Кримське ханство. Протягом 1710 р. головним завданням шведської і української дипломатії було прагнення втягнути Туреччину у війну з Московщиною, що, завдяки спільним і злагодженим діям Швеції, уряду П. Орлика та Франції, вдалося досить успішно.

¹ Молчанов Н. Дипломатия Петра Великого. М., 1984. С. 205

² Хеггман Б. Шведсько-українська велика стратегія щодо Росії (1709-1714 рр.) // Київська старовина. 1994. № 6. С. 73.

³ Къ пребыванію Карла XII въ Бендерах. Документы, известия и замѣтки // Киевская Старина. Киев, 1889. Т. 27(4). С. 642.

⁴ Борщак І. Гетьман П. Орлик і Франція // УІЖ. 1991. № 8. С. 97

⁵ Там само.

⁶ Петрушевич А. Филиппъ Орликъ. Послѣдній польскій гетьманъ Украины. 1709-1742 г. Львовъ, 1872. С. 11

⁷ Борщак І. Українська і французька дипломатія // Нова Україна. Прага-Берлін, 1923. № 3. С. 136

⁸ Дюма А. Петр I и Карл XII // Нева. 1993. № 17. С. 273.

⁹ Переписка и другіе бумаги шведского короля Карла XII, польского Станислава Лещинского, татарского хана, турецкого султана, Генерального Писаря Ф. Орлика, и Киевского Воеводы Иосифа Потоцкого. М., 1847. С. 44-45.

¹⁰ Там же. С. 45.

¹¹ Там же. С. 46-47

¹² Чухліб Т. В. Гетьмани і Монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648-1714. Інститут історії України НАНУ, 2003. С. 337-349

¹³ Хорунжий Ю. Пилип Орлик // Урядовий кур'єр. 1998. 10 жовт. С.5.

¹⁴ Єнсен А Орлик у Швеції // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Львів, 1909. Т. ХСІІ, кн. 6. С. 95-97

¹⁵ Hurmuzaki E. Documente privytre la istoria Romvnilor Supplement 1. Vorluml 1. 1518-1780. Bucurescti, 1886. С. 384

¹⁶ Єнсен А Вказ. пр. С. 95-97

Л. Ю. Поліщук, Д. В. Кіосак (Одеса)

НОВІ МАТЕРІАЛИ ДО ІСТОРІЇ АРХЕОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ПІВДЕННОГО ПОБУЖЖЯ

В Науковому архіві ОАМ НАН України зберігається невелика кількість документів, пов'язаних з роботою «Бозької» археологічної експедиції (БАЕ), яка в 1930-1932 рр. досліджувала район будівництва центральної гідроелектростанції БОГЕС на р. Південний Буг. Ініціатором цих досліджень виступила Одеська Краєва інспекція з охорони пам'яток матеріальної культури, яку на той час очолював С. Дложевський. До складу документів входить: «Попередній звіт Наукової Ради археологічної експедиції по дослідженню району будівництва Бозької центральної електричної гідроелектростанції» за підписами Козубовського Ф. А. та Петруня Ф. О.; «Отчет о разведке на Ч. Ташлыке с 3.VIII. по 20.IX. 1929 г.»; «Отчетные сообщения о Бугской экспедиции (по операционной части) 18.VI.1930., 21.VI.1930 г. 30.VI.1930 г.»¹.

Серед цих документів знаходиться і щоденник Павла Васильовича Харламповича, в якому зазначено, що «На основани постановлення Ученого Совета Археологической экспедиции по исследованию Побужья 3.VIII.1930 р. приступлено к исследованию неолитической станции на р. Черный Ташлык»². На той час П. В. Харлампович займав посаду директора «Окружного музею Первомайщини імені Ф. Дзержинського» (призначений 1 грудня 1927 р.)³ і проводив плідну роботу з виявлення та дослідження багаточисельних пам'яток «в урочищах Побожья»⁴. Результати його досліджень знайшли своє відображення у «Віснику Одеської Комісії краєзнавства»⁵, а також у звітах, надісланих до ВУАК. Однак роботи 1930 р. на неолітичному поселенні «Миколина Брояка» не були вчасно опубліковані вченим з незалежних від нього причин.

<i>Немченко І. В.</i> До 55-ліття кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.....	5
<i>Избаиш-Гоцкан Т. А.</i> Антиковедение на кафедре истории древнего мира и средних веков.....	16
<i>Чепіженко В. В.</i> Розвиток медієвістики на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ (до 2000 р. – ОДУ) імені І. І. Мечникова.....	23
<i>Агульников С. М.</i> Планировка и топография могильников белозерской культуры в Нижнем Подунавье.....	39
<i>Алексеев В. П., Лобода П. Г.</i> Редкие и неизданные варианты монет античных городов Северного Причерноморья.....	44
<i>Андрух С. И., Тоцев Г. Н.</i> Сорокина Балка – новый памятник археологии в Нижнем Поднепровье.....	50
<i>Боднарюк Б. М.</i> Західноєвропейський премілленаризм XVII ст.: відродження апокаліптичних настроїв та віри у земне царство Христа на тлі Тридцятирічної війни й англійської пуританської революції.....	52
<i>Бойко-Гагарин А. С., Корпусова И. В., Янов Д. М.</i> Некоторые особенности обращения османских юзлуков на территории княжества Валахия в 1810-1811 гг.....	57
<i>Бондаренко Д. В., Смирнов О. І.</i> Археологічні дослідження зольника № 2 Вікторівського святилища в 2017 р.....	70
<i>Буйських С. Б.</i> Хора Ольвії – історико-археологічний релікт давньогрецької колонізаційної епохи у Нижньому Побужжі.....	78
<i>Булатович С. А.</i> Из истории изучения античного Никония.....	82
<i>Бурдо Н. Б.</i> Антропоморфна пластика усатівської культури.....	87
<i>Бьяджи П.</i> Малоизвестные материалы к хронологии грота Буран-Кая III (Украина).....	97
<i>Вар`ян О. О.</i> Ставлення до дитинства в Афіньському полісі архаїчного та класичного періодів.....	102
<i>Вертієнко Г. В.</i> До питання про метал в Авесті.....	108

<i>Відейко М. Ю.</i> Сакральні будівлі Центральної та Південно-Східної Європи у V тис. до н.е.....	117
<i>Вус О. В.</i> Каstellum Сиваг-Кермен – погранична крепость Византиї в Юго-Западной Таврике.....	123
<i>Главенчук А. В.</i> Новые данные о пигментных охрах из раскопок Анетовки 2.....	131
<i>Горбаненко С. А.</i> Перші цілеспрямовані палеоетноботанічні розшуки на Більському городищі.....	138
<i>Грабовская О. В.</i> Історичні обставини початку використання цегли у Вінниці.....	146
<i>Гребцова И. С.</i> Сюжеты античной истории и мифологии в творчестве европейских художников XVIII – первой половины XIX ст.....	153
<i>Гулюк Є.</i> Зміни статусу історії та структури історичного знання в освітній системі єзуїтів у середині XVIII ст.....	160
<i>Гуменний В. Л.</i> Військові гарнізони на території Близького Сходу і парфянські кампанії Риму у II – на початку III ст.н.е (за епіграфічними джерелами).....	166
<i>Дёмин О. Б.</i> Собрание наследства: медиевистика в современной Украине (1992–2016 гг.).....	171
<i>Демченко О. В.</i> Просторова організація поселень пізнього мезоліту – раннього неоліту в районі Дніпровських порогів.....	178
<i>Дергачева Л. В.</i> Клад средневековых молдавских монет XIV века, найденный на территории республики Молдова.....	185
<i>Димидюк Д. А.</i> Фортифікації та облогова техніка Багратидської Вірменії кінця IX – середини XI ст. (на основі писемних джерел).....	191
<i>Добролюбский А. О.</i> Остатки и следы Джинестры на одесских берегах.....	199
<i>Домановська М. Є.</i> Філологічний вектор розвитку візантиністики у Харківському університеті (середина XIX – початок XX ст.).....	208

<i>Домановский А. Н.</i> К вопросу о нарушителе арабо-византийского договора 689 г.....	214
<i>Diaconu V., Gafincu A.</i> Multidisciplinary research dedicated to the Late Bronze age from the space between the Carpathians and Prut (Romania).....	220
<i>Дятлов В. О.</i> Герцогиня Здена Саксонська та її син Георг. Виховання християнського князя.....	227
<i>Заплетнюк О. А.</i> Роль фараона Ехнатона у культурі Атона за текстами прикордонних стел «раннього проголошення».....	234
<i>Зелинский А. Л.</i> К вопросу о назначении так называемых перстней «птолемеевского типа».....	241
<i>Иванова С. В.</i> Обмен и торговля в древних обществах.....	247
<i>Івченко О. С.</i> Джон Спелмен та Філіп Хантон: два погляди на королівську владу.....	254
<i>Kamadadze K.</i> Porcelain from Gonio fort.....	261
Клюшинцев В. Н. <i>Гребенников В. Б.</i> К вопросу о развитии металлургии и металлообработки в эпоху бронзы в Нижнем Побужье.....	269
<i>Ковальський Л. С., Голдаєв С. Г.</i> Заповнюючи прогалини на карті енеоліту степової Одещини: пізньотрипільська випадкова знахідка з долини ріки Кучурган.....	276
<i>Ковбасюк С.</i> «Коли запитають вас ваші сини...»: іконографічні новачі у «Песаху» Хейбрехта Бейкелара 1563 р. та реформаційний дискурс.....	283
<i>Колесниченко А. Н.</i> Стекланные сосуды закрытых форм VI-I вв. до н.э. в сакральных контекстах Средиземноморья и Северного Понта.....	291
<i>Красножон А. В.</i> Два документа 1593 г. о ремонтных работах в Хаджибее.....	298
<i>Крижанівський А. Л.</i> Метрологічні показники монет львівського монетного двору XIV-XV ст.....	304
<i>Левченко В. В.</i> Мифы и реалии биографии профессора А. Г. Готалова-Готлиба (1866–1960).....	312

<i>Лиман С. И.</i> Французская средневековая история и историография в творчестве профессора Харьковского университета М. Н. Петрова (1826-1887).....	320
<i>Лобанова М. А., Нестеренко О. В.</i> Нова пам'ятка катакомбної культури в Одеській області.....	327
<i>Луговий О.М.</i> Візантійські послы у Снятині 1415 року.....	332
<i>Мельников О.Н.</i> Серебряный статер Гигиэнонта в монетном деле и в нумизматике Боспора.....	339
<i>Mielczarek M.</i> From the history of archaeology in Odessa. Józef Czaki (1857-1936), a forgotten collector of antiquities.....	349
<i>Моусеенко Н. С.</i> Сребреники Святополка: итоги тысячелетия.....	353
<i>Мызгин К. В., Филатов Д. А.</i> Находки ауреусов зурпаторов III века на территории Украины.....	354
<i>Николаев Н. И.</i> Кто был советником царя Скилура в Неаполе Скифском?.....	368
<i>Одрін О. В.</i> Північнопонтійська торгівля зерном: друге життя давніх концепцій.....	375
<i>Отрешко В. М.</i> О тенденциях развития археологии.....	381
<i>Охотников С. Б.</i> Сотрудничество ученых Одессы и Польши в изучении археологии и древней истории Северного Причерноморья.....	384
<i>Охріменко О. С.</i> Уривок невменної нотації з оправи рукопису «Miscellae quodlibeticae pro IWM».....	392
<i>Папанова В. А., Зиновьева Т. А.</i> Склеп с росписью на некрополе Ольвии: проблема фиксации и интерпретации памятника.....	396
<i>Пересунчак О. С.</i> Нові пам'ятки археології в басейні р. Могилянка.....	408
<i>Пилипчук Я. В.</i> История Золотой Орды в хронике Ульриха Рихенталя.....	413
<i>Пиструил И. В.</i> Изделия с резцовым сколом на эппалеолитических памятниках Северо-Западного Причерноморья (некоторые предварительные выводы).....	416
<i>Плешивенко А. Г.</i> Забытые раритеты.....	422

<i>Подрез Ю. В.</i> Дипломатична діяльність уряду П. Орлика щодо Франції та Османської імперії в 1710 році.....	430
<i>Полищук Л. Ю., Кіосак Д. В.</i> Нові матеріали до історії археологічного вивчення Південного Побужжя.....	436
<i>Попова Т. Н.</i> В. Э. Крусман: епоха и наука под скальпелем историка.....	446
<i>Попович С., Чобану И.</i> Раскопки кургана № 8, у с. Александру Иоан Куза (Кагульский р-н, республика Молдова).....	453
<i>Прохорова А. Ю.</i> Французька політика Англії під час північного повстання 1569 р.....	457
<i>Руссев Н. Д.</i> Белгородский мученик Иоанн Новый и религиозная жизнь Молдавии начала XV в.....	463
<i>Рябцева С. С.</i> О некоторых специфических чертах головных уборов населения балканского региона в X–XIV вв.....	470
<i>Савельева Е. С.</i> Терракотовая статуэтка римского воина из Картала...481	
<i>Самойлова Т. Л.</i> Контакты Родоса и Тиры в эллинистическое время по данным керамической эпиграфики.....	485
<i>Секерська О. П.</i> Тваринництво та полювання в господарстві населення античного часу межиріччя Дунаю та Південного Бугу.....	487
<i>Сминтина О. В.</i> Екологічна історія дописемної доби: актуальні питання сучасних досліджень.....	494
<i>Снитко І. О., Гаркуша Н. М., Снитко О. В.</i> Про історію однієї лапідарної пам'ятки, знайденої біля Ольвії.....	500
<i>Снитко И. А.</i> Проблемы архитектурной идентификации фрагментарно исследованных архитектурно-археологических памятников.....	505
<i>Сурду В. В.</i> Особенности погребальных сооружений ямной культуры Карпато-Поднестровья.....	512
<i>Тарасенко Н. А.</i> Фрагменты древнеегипетской Книги мертвых в Украине.....	517
<i>Тоцький П. М.</i> Становий статус церкви в королівській Франції напередодні Революції.....	524
<i>Тоцев А. Г.</i> Крымско-русские торговые отношения в XV в.....	531

<i>Туровский Е. Я.</i> Государственное устройство античного Херсонеса.....	534
<i>Федченко С. Е.</i> Функції та місце сексуальності у римському зображальному мистецтві.....	539
<i>Фомин М. В.</i> Трансформация обряда крещения и ее отражение в архитектуре Херсонеса-Херсона.....	547
<i>Khalvashi M., Aslanishvili L., Kakhidze E.</i> Garrisons on the edge of Imperium Romanum.....	553
<i>Харламова А. О.</i> Результати картографування середньовічних кам'яних статуй в басейні середньої течії Сіверського Дінця.....	558
<i>Хахеу В.</i> К вопросу о погребальном обряде позднегальштатского времени днестровско-карпатского региона (конец VII–V вв. до Р.Х.).....	566
<i>Циватый В. Г.</i> Внешнеполитическая и дипломатическая институционализация Европы раннего нового времени глазами современника: Франческо Гвиччардини о концептах «война» и «мир» в исторической памяти.....	573
<i>Чекунина Н. В.</i> К истории формирования коллекции древнерусских монет одесского археологического музея НАН Украины.....	580
<i>Черниенко Ю. А.</i> К вопросу об информативности предметов металлопроизводства для анализа проблем генезиса сабатиновской культуры.....	585
<i>Черных И. Д.</i> Цивилизации «осевого времени» в научном наследии Ш. Эйзенштадта.....	592
<i>Шевцов С. П.</i> Структурные средства изображения Перикла у Фукидида.....	596
<i>Шевченко О. Б.</i> Сарматські «амазонки»: чинники, що спонукали появу історіографічного міфу, та реальність сьогодення.....	603
<i>Янко А. Л.</i> Расенна чи Ратуменна?: Дещо про епоніма і самоназву етрусків.....	609
<i>Ярош О. А.</i> Витоки і розвиток британського орієнталізму у першій половині XVII ст.....	615
Перелік скорочень.....	622